

Bejaardenchauvinisme

Pieter Hilhorst

Er zijn vrouwelijke mannen en mannelijke vrouwen. Er zijn nichterige hetero's en heteroachtige homo's. Er zijn zwarten die zich witter gedragen dan witten en er zijn witten die het liefst zwart zouden willen zijn. Er zijn zelfs feministen die willen leven als een machine, als een cyborg. De enige groep die door niemand wordt verafgood of geïmiteerd, zijn de bejaarden.

Alle sekse-, seksuele, culturele en etnische identiteiten zijn eerst verguisd, daarna vergeusd en vervolgens verbasterd. Vandaag de dag spreken we met het grootste gemak over *genderbending*, *queer theory* en pigmentnijd. Maar *trans-agisme* bestaat niet. Of beter: bestaat eenzijdig. Er zijn genoeg ouderen die jong willen worden, maar er zijn geen jongeren die versneld oud willen worden. In een wereld van sterke identiteiten zijn bejaarden volstrekt gemarginaliseerd. Ze bevinden zich nog in het prilste begin van hun emancipatieproces. Zij zijn de schaamte nog lang niet voorbij.

Er is de laatste jaren natuurlijk wel het een en ander veranderd. De bejaarden zijn niet meer sprakeloos. De verkiezingsoverwinning voor het Algemeen Ouderen Verbond en de Unie 55+ markeerde een omslag. De belangen van ouderen worden niet meer zo gemakkelijk vergeten. En als consumenten zijn ouderen de ontdekking van het decennium. Maar dit grotere (zelf)bewustzijn heeft nog niet geleid tot een geuzenmentaliteit.

Sterker nog: de macht van bejaarden als kiezer en consument heeft het treurige imago van de ouderen versterkt. Die zeldzame keer dat de ouderenpartijen in het nieuws komen met iets anders dan hun onderlinge gekibbel, schreeuwen ze moord en brand over beleid dat het leven van ouderen nog ellendiger maakt. En ook de op bejaarde medemensen gerichte reclames versterken in wezen het negatieve beeld van de ouderen. Ze portretteren gepensioneerden die er nog vrolijk op los drummen of reizen en bevestigen zo dat het leven weinig waarde heeft als je oud bent en ook leeft als een oudere. Hetzelfde geldt voor de gekunstelde pogingen van krasse knarren. Het bewijst telkens dat een leven alleen leuk is als je je jong kunt voelen.

Waarschijnlijk verandert er pas echt iets in de beeldvorming van de bejaarde als de *babyboomers* met pensioen gaan. Want zij zijn zelfgenoegzaam genoeg om zichzelf, ook als ze oud en gebrekkig zijn, tot norm te verheffen. Laatst zag ik iemand met een T-shirt met de tekst: "Say it Loud: I'm forty and I'm proud". Als die man straks zestig of zeventig is, loopt hij rond in een zelfgebreide trui met de tekst: "Old is beautiful". De vraag is alleen nog welke typische trekjes van ouderen de

babyboomers tegen die tijd als begerenswaardig zullen presenteren.

Een traditioneel argument voor bejaardenchauvinisme is dat oud wijs is. Maar het is nog maar de vraag in hoeverre dat vandaag en morgen nog op gaat. De wijze bejaarde is immers een sjabloon uit traditionele samenlevingen. Als de dagelijkse gang van zaken onveranderlijk is, zijn de dorpoudsten vrij vanzelfsprekend de grootste experts in de vigerende zeden en normen. Maar tegenwoordig verandert alles sneller dan ooit. Zelfs mensenkennis kan, door de snelle culturele omwentelingen, verouderd raken. Bovendien wordt het ontdekken van iets nieuws hoger aangeslagen dan een grondige kennis van het bestaande. Het is dan ook niet verbazingwekkend dat snel veranderende organisaties de oudere medewerkers vooral zien als ballast.

Er is wel een manier van deze zwakte een kracht te maken. Juist omdat ouderen en bejaarden meer moeite hebben met de snel veranderende samenleving hebben zij ook meer oog voor de gevaren die deze ontwikkeling met zich meebrengt. De bejaarden zouden de kampioenen kunnen worden van de reflexieve modernisering, zoals Beck dat noemt. Want zij ervaren aan den lijve dat sommige geneesmiddelen je zeker maken dan je bent en dat de mobiliteit van velen de immobiliteit van enkelen met zich meebrengt. Ze herinneren zich bovendien hoe ook vroeger snelle omwentelingen gepaard gingen met loze beloften.

Een tweede kans voor bejaardenchauvinisme schuilt in een soort bevrijdingsideologie. Germaine Greer heeft beweerd dat je een oud lichaam ook als zegening kan beschouwen. Het bevrijdt je van de dwang om begerlijk te zijn. Bejaarden kunnen ook andere knellende verplichtingen gemakkelijk leren verzaken. De middenklasse-ideologie van de uitgestelde behoeftenbevrediging is immers voor ouderen een aantoonbaar irrationeel devies. Het is onzinnig om te sparen voor later als je aan je laatste dagen toe bent. Alle ambities worden overwonnen. De trotse bejaarde wordt een bevrijde hedonist. Lekker aquarelleren, niet omdat je denkt dat je daar goed in bent of 'het gaat maken', maar domweg omdat je het leuk vindt. Gewoon een half jaar naar Spanje omdat je geen zin hebt om je te conformeren aan de verwachtingen van kinderen en burens. Het enige nadeel van deze variant van het bejaardenchauvinisme is natuurlijk dat het eigenlijk een parodie op een onbezonnen en ongebonden jeugd is en dus niet 'typisch oud'.

Het bejaardenchauvinisme wordt pas overtuigend en begerlijk als de ouderen zichzelf bovendien tot koning kronen van het tijdreizen. Het is een visie op het goede leven waarin het heden aan waarde wint door het permanent te mengen met willekeurige scènes uit het verleden. Nick Hornby heeft een prachtige autobiografie geschreven van zijn leven als supporter van Arsenal. Hij beschrijft waarom hij naar het stadion bleef gaan, ook toen zijn favoriete club niets meer voorstelde. Voor Hornby is de wedstrijd van vandaag vooral een alibi om herinneringen op te halen aan de mooiste schijnbewegingen en doelpunten van zijn helden van weleer. De trotse bejaarde als tijdreiziger moet nog een stapje verder gaan. Niet alleen het heden als opmaat voor een nostalgisch verleden, maar ook het verleden als leeswijzer voor het heden. Zo kunnen zij genieten van details die anderen niet opmerken. Ze hebben een simultaan bewustzijn, waarin heden en verleden naast elkaar bestaan en elkaar bevruchten.

Dit tijdreizen of simultane bewustzijn maakt het heden rijker, maar moet niet worden verward met levenservaring of wijsheid. Het gaat immers om op het eerste gezicht volstrekt nutteloze, maar ontroerende associaties. De herinneringen helpen niet om de huidige situatie beter te begrijpen, zoals ze dat bij levenservaring wel doen. Toch kan juist de ongerichtheid van de associaties belangrijk zijn. In de kennissamenleving draait het immers meer en meer om onverwachte combinaties van informatie en om de nieuwe kennis die daaruit voortvloeit. De tijdreizende bejaarde met zijn simultane bewustzijn wordt zo de ideale kennisproducent van morgen.

Ik voorspel u: in 2020 imiteren de jongeren de ouderen. Dan wil iedereen reflexief modern en onthecht zijn en beschikken over een simultaan bewustzijn. Zo krijgen de *babyboomers* wéér hun zin. Laten we nu afspreken er niet in te trappen. Want wat is reflexief modern zijn eigenlijk meer dan het klagen dat bejaarden altijd al deden. Wat is onthechting meer dan lelijk zijn, niks meer kunnen en het nog weten ook? En is simultaan bewustzijn niet doorgewoond een eufemisme voor dementie? In 2020 verkoop ik T-shirts: "Say it Loud, ZIJ zijn uitgebluft en oud."